

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

ZAKLJUČNA STROKOVNA NALOGA VISOKE POSLOVNE ŠOLE
PRAVNO EKONOMSKA ANALIZA SPLETNIH IGER NA SREČO

GAŠPER KUPIC

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisani(-a) _____, študent(-ka) Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtor(-ica) zaključne strokovne naloge/diplomskega dela/specialističnega dela/magistrskega dela/doktorske disertacije z naslovom _____, pripravljene(-ga) v sodelovanju s svetovalcem/svetovalko _____ in sosvetovalcem/sosvetovalko _____.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo zaključne strokovne naloge/diplomskega dela/specialističnega dela/magistrskega dela/doktorske disertacije na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbel(-a), da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v zaključni strokovni nalogi/diplomskem delu/specialističnem delu/magistrskem delu/doktorski disertaciji, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobil(-a) vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisal(-a);
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predložene zaključne strokovne naloge/diplomskega dela/specialističnega dela/magistrskega dela/doktorske disertacije dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorja(-ice): _____

KAZALO

UVOD	1
1 ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA SPLETNIH IGER NA SREČO	1
1.1 Evropska ureditev	3
1.1.1 Pregled sodne prakse Sodišča Evropskih skupnosti	4
1.1.1.1 Schindler (C-275/92).....	4
1.1.1.2 Läära (C-124/97)	5
1.1.1.3 Zenatti (C-67/98).....	6
1.1.1.4 Gambelli (C-243/01)	7
1.1.1.5 Lindman (C-42/02).....	7
1.1.1.6 Placanica (C-338/04).....	8
1.1.1.7 Liga Portugesa (C-42/07).....	9
2 SMER RAZVOJA IN IZZIVI UREDITVE NOTRANJEGA TRGA SPLETNEGA IGRALNIŠTVA.....	9
2.1 Pregled ureditve in stanje trga po posameznih članicah	10
2.2 Smer ureditve trga glede na dosedanje prakso Evropskega sodišča.....	11
2.2.1 Korak proti liberalizaciji trga	12
2.2.2 Korak stran od liberalizacije trga.....	12
3 VARSTVO POTROŠNIKOV IN SPLETNE IGRE NA SREČO	13
3.1 Področja varstva potrošnikov.....	13
3.1.1 Prezare	13
3.1.2 Pranje denarja	14
3.1.3 Zavajajoče reklame.....	14
3.1.4 Igranje s strani nepolnoletnih oseb	14
3.1.5 Odvisnost.....	15
3.2 Konkurenčni paradoks	15
4 EKONOMSKI VIDIK IGER NA SREČO.....	16
4.1 Pozitivni ekonomski učinki igralništva.....	17
4.2 Negativni ekonomski učinki igralništva	18
4.3 Prohibicija spletnega igralništva z ekonomskega vidika	18
5 STANJE V SLOVENIJI	19

5.1	Skladnost slovenske zakonodaje na področju spletnih iger na srečo s pravom Evropske unije	20
5.1.1	Koncesijski sistem	20
5.1.2	Pravnoorganizacijska oblika in sedež subjektov	20
SKLEP		21
LITERATURA IN VIRI		22

KAZALO TABEL

Tabela 1: Prikaz načina regulacije trga in njegova odprtost po posameznih državah članicah.....	10
---	----

KAZALO SLIK

Slika 1: Razdelitev bruto prihodkov od spletnih iger na srečo za leto 2008 po produktih (v %)	16
Slika 2: Bruto prihodki od iger na srečo na petih največjih evropskih trgih za leto 2008 (v mrd EUR)	17

UVOD

Cilj moje diplomske naloge je analizirati igralniško industrijo na evropski ravni ter pod drobnogled vzeti Slovenijo. Ugotoviti želim smer razvoja panoge ter ugotoviti, kako se Evropa in Slovenija spopadata z ne več tako novim fenomenom spletnega igralništva, s pomočjo katerega so igre na srečo prodrle v domove potrošnikov.

Z razvojem telekomunikacijske infrastrukture in posledično prihodom interneta v domove potrošnikov širom sveta se je prebudila nova revolucija v svetu igralništva. Ponudniki igralniških storitev so dobili priložnost, da svoje storitve ponudijo potrošnikom, ne glede na njihovo lokacijo, v udobju domačega naslonjača. Na žalost pa razvoju tehnologije ni sledila Evropska unija, ki se je do pred kratkim izogibala vprašanj na temo ponujanja igralniških storitev znotraj meja Unije in njihovo urejanje pod načelom subsidiarnosti prepuščala v rokah vsake posamezne države članice. Tem seveda ni v interesu, da bi denar, ki ga njihovi državljani porabijo za zadovoljevanje potreb po igrah na srečo, odtekal v tujino, saj to posledično pomeni izgubo denarja v proračunu. Tako države z zakoni, katerih namen naj bi bil zaščititi potrošnike, preprečevati kriminal povezan z igrami na srečo in preprečevanjem nastajanja negativnih eksternalij, povezanih z igralništvom, postavljajo nepremostljive ovire za tuje zasebne ponudnike spletnih iger na srečo in s tem kršijo 49. člen in 43. člen pogodbe evropske skupnosti, ki zagotavljata svobodo ponujanja storitev znotraj držav članic Evropske unije in svobodo do ustanavljanja podjetij.

V diplomski nalogi bo v prvem delu predstavljena zgodovina razvoja spletnih iger na srečo. Sledila bo podrobna analiza sodb evropskega sodišča, ki prikazujejo, kako je Evropa začela postopoma prepoznavati nujnost ureditve ponudbe spletnih storitev. V drugem delu bo prikazana smer razvoja spletnega igralništva na ravni Evropske unije, torej trenutno stanje in na kakšen način se Evropska unija trudi urediti področje spletnega igralništva. Tretja točka bo posvečena področju varovanja potrošnikov, predstavljeni bodo glavni izzivi oblikovanja varnega sistema, katerega namen je potrošnika ščititi pred goljufijami in prevarami. Četrta točka bo namenjena pregledu ekonomskih učinkov iger na srečo, peta pa pregledu ureditve spletnega igralništva v Sloveniji ter skladnosti naše zakonodaje z evropskimi direktivami in usmeritvami. Na koncu diplomske naloge bodo v sklepu povzete glavne ugotovitve in izsledki moje analize sektorja spletnih iger na srečo.

1 ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA SPLETNIH IGER NA SREČO

Spletno igralništvo je precej mlada in hitro rastoča panoga, katere začetek je bil posledica razvoja internetne in telekomunikacijske tehnologije. Leta 1994 je vlada na mali otoški državi Antigua Barbuda v Zahodnih Antilih sprejela tako imenovani zakon o prosti trgovini in predelovalnih/obdelovalnih območjih (The Free Trade And Processing Zone Act, 2012), s katerim je omogočila podeljevanje licenc za odpiranje internetnih, spletnih kazinojev (Kovač, 2009, str. 34). S tem je Antigua Barbuda postala ena najpriljubljenejših držav igralniške industrije. Istega leta je bila ustanovljena družba Microgaming, ki je eden

izmed največjih ponudnikov programske opreme za spletne igre na srečo. Leta 1995 se nato pojavi še Cryptologic, ki poleg programske podpore v svojem paketu ponudi še procesiranje denarnih transakcij. Istega leta odpre svoja vrata prvi spletni kazino Internet Casino inc. oziroma skrajšano ICI. Leta 1996 pa se pojavi še tretji ponudnik programske opreme Boss Specialtidningar AB, svoje storitve pa uporabnikom ponudita še dva spletna kazinoja, The Gaming Club in InterCasino (History of online casinos, 2011).

V naslednjih letih svoja vrata odpre še mnogo spletnih igralnic, licence za spletne igralnice pa poleg Antigue Barbude ponudi še Antigua. Nagel razvoj vodi v izboljšave programske opreme in l. 1998 Microgaming kot prvi uvede progresivno spletno igro imenovano Cash Splash (jackpot), ki postane velik hit. Tega leta smo bili lahko priča tudi prvemu poizkusu prepovedi spletnega igralništva, ko ameriški senator Jon Kyl predstavi zakon o prepovedi internetnega igralništva (Internet Gambling Prohibition Act, 2012), s katerim hoče prepovedati ponudbo internetnih storitev ameriškim državljanom, a je bil njegov zakon zaradi močnih lobijev igralniške industrije zavržen (History of online casinos, 2011).

Leta 1999 se število spletnih igralnic povzpne na 700, svoja vrata odpre tudi prvi in do danes edini delujoči avstralski spletni kazino Lasseter. Za to je odgovorna avstralska vlada, saj le nekaj mesecev za tem sprejme nov zakon o prepovedi ustanavljanja in odpiranja novih spletnih igralnic (Interactive Gambling Moratorium Act, 2012), ki vsem avstralskim spletnim igralnicam in spletnim ponudnikom športnih stav, ustanovljenim po maju 2000, prepove nadaljnje delovanje (Kovač, 2009, str. 36).

Novo stoletje pa je priča novi dobi spletnega igralništva. Pojavijo se še bolj progresivne oblike »jackpota«, Gibraltar in otok Man (angl. *Isle of Man*) spremenita zakonodajo in omogočita pridobivanje licenc za spletno igralništvo. Istega leta se na ameriško borzo pod imenom CRYP uvrsti družba Cryptologic in postane prvi spletni kazino, ki je bil kdajkoli uvrščen na borzi. Vedno večje število ljudi se preizkuša s spletnimi igrami na srečo, letni promet boljših spletnih igralnic je znašal preko 2.2 milijarde \$. Britanska vlada na podlagi pogajanj izda poročilo, ki se kasneje spremeni v zakon, ki spodbudi legalizacijo vseh vrst spletnih iger na srečo. Velika Britanija tako postane ena redkih članic držav OECD, ki spletne igre na srečo sploh dovoljujejo (Kovač, 2009, str. 36).

V letih 2002 in 2003 je igralniška industrija postavljena pred vedno večje izzive, saj postane zaradi nove restriktivne politike držav sodelovanje pri spletnih igrah na srečo vedno težje. Kongres Združenih držav Amerike sprejme tako imenovani angl. *Wire Act*, katerega namen je otežiti oziroma popolnoma prepovedati spletno igranje iger na srečo. Vendar tega namena zakon zaradi svojih pomanjkljivosti ne doseže. Popolno prepoved spletnih igralnic sprejmejo tudi v Franciji, Italiji in Avstriji, medtem ko so v drugih evropskih državah spletne igre na srečo še naprej dovoljene (Kovač, 2009, str. 37). V tem času se ustanovita tudi dve neodvisni organizaciji, eCommerce and online gaming regulation and assurance in Tehnical Systems Testing (eCOGRA in TST), katerih namen je nadziranje in zagotavljanje varnega okolja za igranje iger na srečo, nastali pa sta zaradi

potrebe po poenotenju pravil in standardov delovanja ter zaradi potrebe po zagotavljanju legitimnosti spletnih igralnic (History of online casinos, 2011).

Julija leta 2006 v Združenih državah Amerike aretirajo direktorja družbe BetOnSports Davida Carutera in ga obtožijo utaje davkov in še vrste drugih kršitev. Ta poteza ameriške vlade osupne igralniško industrijo. Družbi BetOnSports prepovejo pobirati stave od ameriških državljanov. Septembra istega leta Združene države v kongres pošljejo osnutek zakona o nezakonitih igrah na srečo (angl. *Unlawful Internet Gambling Enforcement*), ki je direktna posledica napada na dvojčka enajstega septembra. Njegov namen naj bi bil preprečiti terorističnim organizacijam pranje denarja preko spletnih igralnic. 13. oktobra je zakon sprejet in s tem so finančnim institucijam prepovedani vsakršni denarni transferi med potrošniki in spletnimi igralnicam (History of online casinos, 2011). A tudi ta zakon ni dosegel svojega namena, zaradi slabo opredeljenih ključnih terminov, kot je nezakonito spletno igralništvo, zaradi eksplicitnih izjem, ki jih zakon dopušča in nenazadnje tudi zaradi dejstva, da igralci sami niso kazensko odgovorni, če se spletnih iger udeležujejo (Conon, 2009, str. 1161).

Naslednjič se tla spletni igralniški industriji zamajejo 15. aprila 2011, ko ameriške oblasti aretirajo predstavnike treh spletnih poker igralnic Full Tilt Poker, PokerStars in Absolute Poker. Gre za tri največje spletne igralnice pokra, ki so imele samo v marcu 2011 po raziskavah ComScora, družbe, ki se ukvarja z merjenjem internetnega prometa, skupaj kar 5,8 milijonov obiskov (v raziskavi so zabeleženi samo obiski igralcev, ki so do strani dostopali z ozemlja Združenih držav Amerike). Tožilci predstavnike spletnih strani obtožujejo procesiranja več milijard dolarjev vplačil ameriških državljanov, kar je v nasprotju z zveznim zakonom, sprejetim leta 2006, ki prepoveduje spletnim igralnicam sprejemati vplačila. Predstavniki poker strani so obtoženi tudi poizkusa prikrivanja nelegalnih plačil s pomočjo fiktivnih spletnih podjetji, ki naj bi se ukvarjala s prodajo zlatnine, golf žogic in drugih predmetov, ter podkupovanja nekaterih bančnih uradnikov. Poznavalci pravijo, da gre za primer, ki bo na tem področju postavil precedens, saj federalni zakon, ki sicer prepoveduje spletne športne stave, nikjer eksplicitno ne omenja spletnih iger, kot sta poker in blackjack (Richtel, 2011).

1.1 Evropska ureditev

Glavni fokus Evropske unije je odprava vseh ovir in mej za trgovanje med državami članicami. Pogodba o ustanovitvi evropske skupnosti (v nadaljevanju PES) v 95. členu kot svoj cilj izraža izoblikovanje skupnega, enotnega evropskega trga (Cheng, 2011, str.712). Razvoj zakonodaje na področju internetnega igralništva pa zaenkrat poteka v direktnem nasprotju s to idejo. PES v drugem in tretjem poglavju, to sta poglavje o pravici do ustanavljanja in poglavje o storitvah, s svojimi določili poizkuša odpraviti meje pri ustanavljanju podjetij in zagotavljanju svobode opravljanja storitev znotraj unije. Tako na primer 49. člen ES določa, da so prepovedane vsakršne omejitve svobode opravljanja storitev znotraj okvira evropske skupnosti glede državljanov držav članic, ki imajo sedež v

kateri od držav Skupnosti, različni od tiste, ki ji pripada oseba, ki so ji storitve namenjene (Consolidated version of the treaty on the functioning of the European Union, 2011). Namen tega določila je preprečevanje vseh oblik diskriminacije v škodo ponudnikov storitev iz drugih držav članic, vendar pa so si države članice že ob ustanavljanju evropske skupnosti pridržale pravico, da omejijo prosto opravljanje storitev, če bi to zahtevali določeni pomembni razlogi (Kovač, 2009, str. 38).

Že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja so se širile govorice, da namerava evropska komisija začeti postopek harmonizacije nacionalnih zakonodaj na področju igralnštva. V ta namen so izvedli tudi študijo, ki naj bi pomagala razjasniti ta problem. Na koncu se je leta 1992 na vrhu v Edinburgu Evropski svet odločil opustiti vsakršne plane o standardizaciji igralniških zakonov na ravni Evropske unije. Vendar pa ideja o ureditvi tega področja ni nikoli zamrla in še danes ostaja predmet vročih debat (Cheng, 2011, str. 705). Tako še do danes države članice to področje urejajo po načelu subsidiarnosti, ki veleva, da naj Evropska unija ne izdaja predpisov, če se lahko nek cilj doseže bolje na nacionalni (decentralizirani) ravni ter po načelu sorazmernosti, ki pravi, da ukrepi, ki jih sprejme neka država za doseganje svojih ciljev ne smejo presežati tistega, kar je potrebno za doseganje tega cilja (Pristojnosti, 2011). Torej imajo države članice pravico urejati to področje glede na zastavljene cilje, ki jih zasledujejo na tem področju, pod pogojem da upoštevajo temeljne principe in določbe PES ter sodno prakso Sodišča Evropskih skupnosti (Kovač, 2009, str 37).

1.1.1 Pregled sodne prakse Sodišča Evropskih skupnosti

Kot sem omenil že na koncu prejšnjega podpoglavja, morajo države članice pri oblikovanju svoje zakonodaje upoštevati tudi sodno prakso Sodišča Evropskih skupnosti, če le ta obstaja. Na področju igralnštva ima sodišče kar pestro zgodovino sodnih procesov, v katerih se je odločalo o veljavnosti zakonodaje posameznih držav članic, na področju čezmejnega ponujanja iger na srečo. V nadaljevanju bom kronološko predstavil (nekaj) precedenčnih primerov, ki jih je obravnavalo Sodišče Evropskih skupnosti.

1.1.1.1 Schindler (C-275/92)

To je prvi primer v zgodovini Sodišča Evropskih skupnosti, katerega glavni predmet obravnave je bilo igralnštvo. Evropsko sodišče je odločalo, ali je nacionalna zakonodaja članice, ki prepoveduje prirejanje loterijskih iger drugi državi članici Evropske unije, v skladu z evropsko zakonodajo (Kaburakis & Rodenberg, 2012, str. 70-82).

Ugotovitev sodišča je bila, da gre za oviro prostega pretoka storitev, saj je nacionalni zakon oviral pretok storitve, ki je bila dana s strani ponudnika, lociranega v drugi evropski državi, kjer je ponujanje takih storitev z zakonom dovoljeno. Ker pa se prepoved ni navezovala na nacionalnost niti na lokacijo ponudnika, se je Evropsko sodišče odločilo, da preveri, če bi bilo prepoved možno upravičiti z uporabo pravila utemeljenosti (angl. *rule of reason*). Gre za pravilo, ki dopušča določene prepovedi prostega pretoka blaga ali storitev,

pod pogojem, da zakon o prepovedi enakovredno vpliva na tako domače kot tuje ponudnike. S tem si je sodišče zagotovilo več maneverskega prostora za sprejetje politično sprejemljive odločitve. V nadaljevanju je sodišče ugotovilo, da imajo loterijske igre na srečo specifično naravo, ki se kaže v treh dejavnikih. Kot prvi dejavnik je navedlo njihov moralni, verski in kulturni vidik, kot drugi visoko stopnjo tveganja za kriminal in prevare, kot tretji pa njihovo spodbujanje ljudi k trošenju, kar ima lahko škodljive posledice za posameznika in družbo. Prepoznalo je tudi četrto značilnost, ki je sposobnost ustvarjanja prihodkov, namenjenih za dobrodelne namene oz. javno dobro. Vendar pa se je sodišče odločilo, da ta njena značilnost (ekonomska narava) sama po sebi ne more pripeljati do objektivne sodbe. V tistem času je bilo namreč že uveljavljeno načelo, da razlogi ekonomske narave sami po sebi niso upravičen razlog za kršenje 49. člena PES. Upoštevanje vseh štirih faktorjev je pripeljalo do odločitve sodišča, da imajo države članice pravico do prepovedi oz. reguliranja loterijskih iger, če je to nujno in ob pogoju, da prepoved ne predstavlja neupravičenega posega v svobodo opravljanja storitev. Evropsko sodišče se je torej odločilo da je prohibicija potrebna, a se ni spustilo v razpravo o sorazmernosti izdanih ukrepov oziroma ni preverilo, ali ukrepi ne presegajo tega, kar je potrebno za doseg cilja varovanja javnega interesa. S tem je dalo nacionalnim oblastem navidez neomejeno količino maneverskega prostora za regulacijo igralniških storitev (Litter & Fijnaut, 2007, str. 26-38).

Sodba je še posebej vprašljiva ob dejstvu, da je do časa njene razglasitve Velika Britanija že ustanovila svojo nacionalno loterijo, iz česar lahko sklepamo, da je bila v trenutku razsodbe njena zakonodaja naravnana diskriminatorno proti tujim ponudnikom storitev (Litter & Fijnaut, 2007, str. 26-38).

1.1.1.2 Läära (C-124/97)

Primer Läära je nastal iz obtožnice zoper gospoda Läära, ki je na Finskem ponujal igralne avtomate. Finska nacionalna zakonodaja je dopuščala le eno licenco za ponudnika igralnih avtomatov, kar je gospodu Lääru onemogočalo njeno pridobitev in zato je svoje storitve ponujal brez veljavne licence, a preko podjetja, ki je bilo v domeni Britanskega zakona povsem legalno (Kaburakis & Rodenberg, 2012, str 70-82).

Evropsko sodišče je odločalo, ali nacionalna zakonodaja, ki podeljuje ekskluzivne licence za upravljanje igralnih avtomatov, predstavlja oviro pravici do svobodnega opravljanja storitev. Ozirajoč se na razsodbo v primeru Schindler, kjer je sodišče državam dalo proste roke pri urejanju področja s svojo nacionalno zakonodajo, so razsodili, da igralniška politika in ukrepi, potrebni za njeno urejanje v eni državi članici, ne morejo vplivati na igralniško politiko in uredbo druge države članice. Na državo članico ne mora vplivati dejstvo, da ima druga država članica manj restriktivno igralniško zakonodajo, in dokler na tem področju ne pride do harmonizacije ukrepov znotraj skupnosti, se načine reguliranja ocenjuje le skozi cilje in stopnjo zaščite, ki jo nacionalne oblasti želijo doseči. Na koncu je sodišče razsodilo v prid Finski, saj je menilo, da kljub dejstvu, da Finska ne prepoveduje

igralnih avtomatov v celoti, to ne izničuje javnih interesov, ki bi jih rada s svojimi omejitvami dosegala. Proporcionalnost ukrepov naj bi še dodatno okrepilo dejstvo, da je monopolist pod strogim državnim nadzorom. Obravnavalo je tudi dilemo, ali bi bil morda obvezni kodeks ravnanja v tem primeru bolj učinkovit kot podelitev ekskluzivne pravice. Razsodba je bila dana v prid podelitve ekskluzivnih licenc, kljub ugotovitvi da sta oba ukrepa učinkovita za doseganje interesov Finske, saj naj bi bila ta rešitev učinkovitejša pri nadzoru igralniške dejavnosti, ki je sama po sebi podvržena visokemu tveganju razvoja prevar in kriminala (Litter & Fijnaut, 2007, str. 26-38).

V končni fazi izid te razsodbe ni nikakor zmanjšal pooblastil, ki jih je Evropsko sodišče podelilo nacionalnim oblastem v primeru Schindler. Po razsodbi je bilo slišati očitke, da dejstvo, da lahko države same ocenjujejo proporcionalnost svojih protekcionističnih in restriktivnih ukrepov, preprosto ni sprejemljivo (Litter & Fijnaut, 2007, str. 26-38).

1.1.1.3 Zenatti (C-67/98)

Kmalu po primeru Läära je sodišče obravnavalo primer Zenatti, ki je nastal iz kazenskega pregona gospoda Zenattija, ker je v Italiji deloval kot posrednik za sicer licenčno stavnico, ki se je nahajala v Veliki Britaniji. Pojavilo se je vprašanje, ali je mogoče ugotovitve iz primera Schindler aplicirati na nacionalno zakonodajo, namenjeno regulaciji sprejemanja stav (Kaburakis & Rodenberg, 2012, str. 70-82).

Sodišče je tako kot v primeru Schindler odločilo, da morajo biti ukrepi, ki omejujejo zagotavljanje igralniških storitev, ustrezni za doseganje ciljev javnega interesa in da ne smejo prekoračiti tega, kar je nujno potrebno za njihovo doseganje. Dodalo je le še, da mora biti nacionalna zakonodaja resnično usmerjena v doseganje teh zastavljenih ciljev. Dejstvo je, da državno kontrolirani kanali za omejevanje ponudbe igralniških storitev pomagajo pri boju proti kriminalu in prevaram, ne vplivajo pa na zmožnost posameznika, da zaide v visoke dolgove, kar zmanjšuje upravičljivost dejstva, da stavnice lahko vodijo le javni koncesionarji. Zahteve, ki jih je moral Zenatti izpolnjevati v domači državi, so bile prav tako stroge in primerljivo učinkovite pri preprečevanju kriminalnih dejanj in prevar, a se to Evropskemu sodišču ni zdelo pomembno pri usmerjanju nacionalnega sodišča v oceni proporcionalnosti zakonsko postavljenih omejitev. S tem si je nasprotovalo v že ustaljeni sodni praksi prepovedi dvojne regulacije, ki ji je bil gospod Zenatti podvržen. Presenetljivo je tudi dejstvo, da Evropsko sodišče vse igralniške primere rešuje po enakem kopitu, kljub dejstvu da so si različni tako po oblikah prepovedi kot po obliki igralništva. Posledično naj bi bila, gledano z moralnih, verskih in kulturnih vidikov ter z vidika možnosti za razvoj kriminala in prevar, loterijska igra primerljiva z igralnimi avtomati in športnimi stavami (Litter & Fijnaut, 2007, str. 26-38).

Vprašljivo je, ali imajo vse vrste iger na srečo enake negativne posledice, pred katerimi se želijo države članice zaščititi in zato je tudi nerazumljivo, zakaj Evropsko sodišče z namenom ocenjevanja proporcionalnosti zadanih omejitev ne dela razlike med njimi (Litter & Fijnaut, 2007, str. 26-38).

1.1.1.4 Gambelli (C-243/01)

Na tej stopnji so kritiki Evropskega sodišča opazili spremembo v pristopu reševanja problematike igralništva. Šlo naj bi za odsev dejstva, da je Evropsko sodišče po vrsti primerov reševanja problemov reguliranja igralniškega trga doseglo stopnjo zrelosti, ki se kaže skozi mnoga pojasnila, ponujena tekom tega procesa. Sodišče je moralo ugotoviti, ali mora biti zakonodaja na nacionalni ravni v skladu z zakonodajo prava skupnosti o pravici do svobode ustanavljanja in opravljanja storitev ter ali so bili ukrepi države proporcionalni z vidika pravice do ustanavljanja in svobode ponujanja storitev (Kaburakis & Rodenberg, 2012, str. 70-82).

V 65. odstavku je Evropsko sodišče navedlo, da morajo biti ukrepi, upravičeni z zahtevami, ki so v splošnem interesu, primerni za doseganje ciljev, ki jih zasledujejo in ne smejo iti preko tega, kar je nujno potrebno za njihovo doseganje. V nadaljevanju se je dotaknilo še dejstva, da je bila stavnica že podvržena kontroli in kaznim v državi ustanovitve in da so bili italijanski centri za prenos podatkov legitimno registrirani kot taki. Od nacionalnega sodišča je zahtevalo, da upošteva ta dejstva, s čimer je nakazalo nestrinjanje z dvojno regulacijsko politiko, ki jo vodi država. Primernost nacionalnih ukrepov je bila naslednja tema, s katero se je odločilo spoprijeti Evropsko sodišče. Zahtevalo je, da morajo biti ukrepi za doseganje ciljev (v tem primeru cilja omejevanja dejavnosti stav) konsistentni in sistematični. To se je navezovalo predvsem na predlagano spremembo zakonodaje, ki jo je pripravljala Italija z namenom širjenja obsega stavnice in igralnic, da bi povečala prihodke za dobre namene. S tem so si italijanske oblasti izničile možnost, da bi omejevalne ukrepe upravičevale na podlagi ciljev javnega reda, saj s tem ne bi sledile zahtevi po sistematičnosti in konsistentnosti, dani s strani Evropskega sodišča (Litter & Fijnaut, 2007, str. 26-38).

Tak zaključek v luči elementa primernosti pri oceni proporcionalnosti pomeni v primeru, da posamezni ukrep ni v skladu s celotno politiko ciljev, ki jih posamezna oblast zasleduje, da primernost takega ukrepa postane vprašljiva. V praksi to pomeni zoženje obsega pooblastil za vpeljevanje ukrepov, katerih glavni namen je omejevanje ponudbe igralniških storitev ponudnikov, ki imajo sedež družbe v drugi državi članici, medtem ko domačim ponudnikom dopuščajo oziroma celo promovirajo ponudbo tovrstnih storitev (Litter & Fijnaut, 2007, str. 26-38).

1.1.1.5 Lindman (C-42/02)

Samo teden za primerom Gambelli je prišel na vrsto še primer Lindman. Evropsko sodišče se je odločalo ali 49. člen pogodbe evropske skupnosti prepoveduje državi članici, da loterijske dobitke, ki izvirajo iz druge države obravnava kot dohodek državljanov in ga še enkrat obdavči (Kaburakis & Rodenberg, 2012, str. 70-82).

Po mnenju Evropskega sodišča mora objektivno utemeljitev spremljati analiza ustreznosti in proporcionalnosti obravnavanih omejevalnih ukrepov. Po tem lahko sklepamo, da je

analiza ustreznosti del razširjenega testa proporcionalnosti, ki odražna ustreznost obravnavanega ukrepa. Ni pa podanih nikakršnih navodil, kako naj bi se taka analiza izvedla. V nadaljevanju je sodišče navedlo, da v primeru ni bilo podanih nikakršnih dokazov, ki bi nakazovali na povezavo med tveganjem povečanja stopnje kriminala in prevar ter udeleževanjem državljanov neke države članice v loterijskih igrah druge države članice. V nasprotju z drugimi primeri, katerih predmet so bili ukrepi, ki niso bili diskriminatorne narave, gre v primeru obdavčevanja Finske državljanke za dobiček Švedske loterije ravno za to. Pristop Evropskega sodišča v primerih diskriminacije je strog. Del pravice do svobodnega opravljanja storitev, je tudi dejstvo, da mora biti državljanom omogočeno, da jih prejemajo. V tej luči ima proporcionalnost vlogo pri določanju ali lahko države članice direktno ali indirektno omejujejo tuje ponudnike storitev, glede na to da naj bi imeli evropski državljani prost, a nadzorovan dostop do legalno dovoljenih igralnih platform (Litter & Fijnaut, 2007, str. 26-38).

Ali lahko na primer Lindman gledamo kot na primer, ki je državam članicam znižal stopnjo diskrecijske pravice je vprašljivo, glede na dejstvo, da so bili pod vprašanjem ukrepi, ki so bili sami po sebi nedvomno diskriminatorne narave (Litter & Fijnaut, 2007, str. 26-38).

1.1.1.6 Placanica (C-338/04)

Leta 2007 je Sodišče Evropskih skupnosti odločalo v primeru Placanica. Družba Stanley international betting ltd. zaradi dejstva, da kotira na borzi ni mogla pridobiti licence za sprejemanje stav na italijanskem trgu. Tako so bili njeni posredniki obtoženi kriminalnega dejanja pobiranja vplačil za stave brez veljavne licence (Kaburakis & Rodenberg, 2012, str. 70-82).

Evropskemu sodišču je bila naložena naloga, da odloči, ali sta prva odstavka 43. in 49. člena pogodbe evropske skupnosti lahko interpretirana tako, da dovoljujeta državi članici začasno odstopanje od pravice do ustanovitve in svobode opravljanja storitev znotraj meja Evropske unije in ali njihova nacionalna zakonodaja ogroža temeljna načela skupnosti. Prvi del sodbe evropskega sodišča pravi, da člena 43 in 49 pogodbe o Evropski skupnosti izpodbijata nacionalno zakonodajo, ki prepoveduje tujim ponudnikom vstop na trg s pomočjo kazenskih sankcij za dajanje, pobiranje in posredovanje stav brez licence, ob dejstvu da ponudnik ima licenco izdano v drugi državi članici. V drugem delu je odločilo, da mora podeljevanje licenc potekati po načelu nediskriminatornosti in proporcionalnosti. V tretjem delu je sodišče pojasnilo, da je nacionalna zakonodaja, ki organizatorjem in pobiralcem stav onemogoča pridobitev licence na podlagi dejstva, da podjetje kotira na borzi, nedopustna, v nasprotju s 43. in 49. členom pogodbe Evropske skupnosti ter nasploh s pravom Skupnosti (Kaburakis & Rodenberg, 2012, str. 70-82).

Odločitev sodišča velja za prelomno. Po njenem sprejetju je Komisija sprožila postopke proti državam članicam zaradi omejevanja dostopa do spletnih iger na srečo ter izvedla primerjalno študijo kršitev in nacionalnih ureditev. Ta je pokazala, da so nacionalne

zakonodaje vse usmerjene v cilj varovanje javnih interesov, vendar se način in izvedba precej razlikujeta in pogosto vodita k vzpostavljanju ovir prostemu ustanavljanju in opravljanju storitev (Kovač, 2009, str. 38-39).

1.1.1.7 Liga Portugesa (C-42/07)

Naslednji primer odločitve evropskega sodišča pa lahko označimo kot korak nazaj od liberalizacije igralniškega trga. Portugalski urad za prirejanje iger na srečo je avstrijskemu ponudniku Bwin izrekel kazen zaradi kršitve portugalske zakonodaje o igrah na srečo. Ta podeljuje organizaciji Santa Casa ekskluzivne pravice za prirejanje loterijskih iger in športnih stav, s čimer ustvarja monopol. Santa Casa je sicer neprofitna organizacija, ki obdrži 25 odstotkov dobička, ostalo pa namenja financiranju socialnih programov, ki so v javnem interesu (Hörnle, 2010, str. 20-22).

V prvem delu sodbe je sodišče odločilo, da se nacionalna zakonodaja, ki podeljuje ekskluzivno licenco za organiziranje loterijskih iger in prirejanje stav zunaj igrišča, navezuje na vse načine pobiranja stav, tudi elektronske. V nadaljevanju pa je ugotovilo da 49. člen pogodbe o Evropski skupnosti ni v nasprotju z nacionalno zakonodajo, ki omogoča podeljevanje ekskluzivnih licenc za prirejanje loterijskih iger in stav zunaj igrišča neprofitnim organizacijam pod pogojem, da je taka zakonodaja potrebna za doseganje ciljev javnega interesa, če ne presega tistega, kar je nujno potrebno za njihovo doseganje. Dolžnost nacionalnega sodišča je, da so ti pogoji izpolnjeni. Glede na tveganja, ki izhajajo iz dejavnosti prirejanja iger na srečo preko interneta, lahko država članica legitimno omeji pravico do prirejanja iger na srečo, če želi s tem pred negativnimi vplivi zaščititi potrošnike in vzdrževati javni red. Gre za ukrepe, ki so proporcionalni, zakonodaja, ki je namenjena zagotavljanju, pa ni diskriminatorna (Kaburakis & Rodenberg, 2012, str. 70-82).

Kot sem omenil, je sodba korak nazaj od liberalizacije igralniškega trga, saj posameznim državam članicam podeljuje pravico do vzpostavljanja monopolnega položaja na igralniškem trgu in preprečuje vdor tuje ponudbe na podlagi zagotavljanja varnosti potrošnika in javnega reda.

Praksa evropskega sodišča za področje čezmejnega ponujanja igralniških storitev je z leti postala precej obsežna – vključuje še najmanj 13 primerov, brez tistih, ki so trenutno v postopku. Skozi pregledano prakso lahko nekako izluščimo smer, v katero je namenjeno spletno igralništvo, kar bom poizkušal prikazati v naslednjem poglavju.

2 SMER RAZVOJA IN IZZIVI UREDITVE NOTRANJEGA TRGA SPLETNEGA IGRALNIŠTVA

V predhodnem poglavju sem orisal zakonski okvir za regulacijo spletnega igralništva na ravni Evropske unije. Poleg tega sem predstavil nekatere primere sodne prakse evropskega sodišča, iz katerih bom v tem poglavju poizkušal izluščiti smer, v katero se premika razvoj

te panoge, oziroma bom predstavil možnosti, ki jih ima Unija pri urejanju skupnega trga. Najprej pa si pogledjmo še načine ureditve znotraj posameznih držav članic.

2.1 Pregled ureditve in stanje trga po posameznih članicah

V spodnji tabeli je prikazan način regulacije in stanje trga za prirejanje spletnih iger na srečo. Podatke sem povzel iz poročila, ki je bilo izdelano za Evropski komite za notranji trg in varovanje potrošnikov (What Does The Online Gambling Market(s) In The EU Look Like?, 2012).

Tabela 1: Prikaz načina regulacije trga in njegova odprtost po posameznih državah članicah

DRŽAVA ČLANICA EU	REGULACIJA TRGA	ODPRTOST TRGA
 Avstrija	Spletno igranje dovoljeno in regulirano s strani države	Monopol, ekskluzivne licence
 Belgija	Spletno igranje dovoljeno in regulirano s strani države	Potrebno je pridobiti lokalne licence
 Bolgarija	Prepoved spletnega igranja	
 Ciper	Spletno igranje je del sive ekonomije	
 Češka	Spletno igranje dovoljeno in regulirano s strani države	Potrebno je pridobiti lokalne licence
 Danska	Spletno igranje dovoljeno in regulirano s strani države	Monopol, ekskluzivne licence
 Estonija	Spletno igranje dovoljeno in regulirano s strani države	
 Finska	Spletno igranje dovoljeno in regulirano s strani države	Monopol, ekskluzivne licence
 Francija	Spletno igranje dovoljeno in regulirano s strani države	Potrebno je pridobiti lokalne licence
 Grčija	Prepoved spletnega igranja	
 Irska	Spletno igranje je del sive ekonomije	
 Italija	Spletno igranje dovoljeno in regulirano s strani države	Potrebno je pridobiti lokalne licence
 Latvija	Spletno igranje dovoljeno in regulirano s strani države	Potrebno je pridobiti lokalne licence
 Litva	Prepoved spletnega igranja	
 Luksemburg	Spletno igranje dovoljeno in regulirano s strani države	Monopol, ekskluzivne licence
 Madžarska	Spletno igranje je del sive ekonomije	

se nadaljuje

nadaljevanje

 Malta	Spletno igralništvo dovoljeno in regulirano s strani države	Trg je odprt
 Nemčija	Prepoved spletnega igralništva	
 Nizozemska	Spletno igralništvo dovoljeno in regulirano s strani države	Monopol, ekskluzivne licence
 Poljska	Prepoved spletnega igralništva	
 Portugalska	Spletno igralništvo je del sive ekonomije	
 Romunija	Spletno igralništvo je del sive ekonomije	
 Slovaška	Spletno igralništvo dovoljeno in regulirano s strani države	Monopol, ekskluzivne licence
 Slovenija	Spletno igralništvo dovoljeno in regulirano s strani države	Potrebno je pridobiti lokalne licence
 Španija	Spletno igralništvo dovoljeno in regulirano s strani države	Potrebno je pridobiti lokalne licence
 Švedska	Spletno igralništvo dovoljeno in regulirano s strani države	Monopol, ekskluzivne licence
 Združeno kraljestvo	Spletno igralništvo dovoljeno in regulirano s strani države	Trg je odprt

Vir: *What Does The Online Gambling Market(s) In The EU Look Like?*, 2012, str. 2-4.

Kot je razvidno iz tabele, poznamo dva tipa reguliranja spletnega igralništva. Prvi tip je regulacija s strani države, tega tipa se poslužuje 17 držav članic, med njimi tudi Slovenija. Poljska, Litva, Grčija in Nemčija spletno igralništvo prepovedujejo, v ostalih državah pa trg ni reguliran oziroma je spletno igralništvo del sive ekonomije. Ko pa pogledamo odprtost trga pa lahko vidimo, da je trg popolnoma odprt samo v Veliki Britaniji, medtem ko ostale države ohranjajo monopolni položaj s pomočjo ekskluzivnih licenc oziroma za vstop na trg zahtevajo, da ponudniki pridobijo lokalne licence. Pogoji za pridobitev lokalnih licenc pa se znotraj posameznih držav razlikujejo, čeprav po večini vsi sledijo enakim ciljem varovanja potrošnikov in vzdrževanju javnega reda.

2.2 Smer ureditve trga glede na dosedanje prakso Evropskega sodišča

Po pregledu sodne prakse lahko rečemo, da smer, v katero se giblje ureditev spletnega igralniškega trga, še vedno ni popolnoma jasna. Gre za neprestano gibanje proti liberaliziranemu trgu in ponovno oddaljevanje stran. Sodbe evropskega sodišča lahko razdelimo glede na smer, v katero so bile podane.

2.2.1 Korak proti liberalizaciji trga

V to skupino lahko uvrstimo le primera Gambelli in Placanica. To sta med mojimi pregledanimi sodbami edini, pri katerih je evropsko sodišče nakazalo na dejstvo, da nacionalna zakonodaja ni v skladu s pravom Evropske skupnosti. Poleg tega je to storilo še v treh primerih, ki jih nisem obravnaval, a jih bom zaradi boljše predstave realne slike vseeno omenil – to so primeri Komisije Evropske skupnosti proti Italiji (C-260/04), primer evropske komisije proti Grčiji (C-45/07) in pa primer Engelmann (C-64/08) (Hörnle, 2010, str. 11-16).

2.2.2 Korak stran od liberalizacije trga

Ta skupina pa je številčnejša, vanjo sodijo primeri Schindler (C-275/92), Läära (C-124/97), Zenatti (C-67/98) in Liga Portuguesa (C-42/07), poleg teh pa še Markus Stoss, Sjöberg (C-447/08), Gerdin (C-448/08) in Ladbrokes Ltd v Norway (C-258/08). V teh primerih je evropsko sodišče odločilo v prid monopolnemu položju ponudnikov igralniških storitev, ki ga s svojo zakonodajo ustvarjajo države članice (Hörnle, 2010, str. 16-23).

Glede na razvoj in sodno prakso na tem področju vse kaže na to, da je evropska komisija opustila ambicije po harmonizaciji nacionalnih zakonodaj držav članic Evropske unije. Namesto tega se trudi skozi postopke za ugotavljanje kršitev v zakonodaji držav članic reševati vprašanje neskladja v regulacijskih sistemih posameznih držav. Evropski parlament je izrazil skrb glede učinkovitosti nacionalne zakonodaje pri preprečevanju kriminala in preprečevanju igranja mladoletnih oseb, zasvojenosti in potrebi po ohranitvi integritete športa, v resoluciji objavljeni 10. marca 2008. Resolucija prav tako poudarja, da naj bi spletno igralništvo vodilo v večjo stopnjo zasvojenosti igralcev zaradi lahke dostopnosti in pomanjkanja socialnih omejitev, ter spodbuja članice k nadaljnim raziskavam tega področja. Resolucija evropskega parlamenta kaže na njegovo nasprotovanje liberalizaciji trga igralniških storitev in prosi evropsko komisijo, naj upošteva sodno prakso evropskega sodišča na tem področju, ki podeljuje državam članicam veliko manevrskega prostora za urejanje igralniške zakonodaje. Države članice poziva k sodelovanju pri reševanju problemov z vidika javnega reda in socialnih vprašanj, ki izhajajo iz ponujanja igralniških storitev preko spleta. Očitno je da se Evropa oddaljuje od harmonizacije in išče načine za soobstajanje različnih zakonodaj znotraj skupnosti (Hörnle, 2010, 16-23).

Evropska komisija je leta 2011 izdala Zeleno knjigo o spletnih igrah na srečo na notranjem trgu, ki jo je poslala članicam. Cilj posvetovanja je zbrati informacije o obstoju in obsegu tveganj za socialni mir in javni red, povezanih s to dejavnostjo. Poleg tega želi zbrati informacije o regulativnih in tehničnih sredstvih, ki jih države članice uporabljajo za zaščito potrošnikov, ohranjanje javnega reda ali zaščito drugih javnih interesov ali ki bi jih lahko uporabile v te namene, ter o njihovi učinkovitosti z vidika potrebe po sorazmernem, sistematičnem in skladnem izvajanju njihove politike glede spletnih iger na srečo. Končno,

posvetovanje bi moralo pomagati ugotoviti, ali so obstoječi predpisi, ki veljajo za spletne igre na srečo na ravni EU, primerni za zagotavljanje splošnega soobstoja nacionalnih sistemov ter za odločitev, ali bi večje sodelovanje na ravni EU državam članicam pomagalo učinkoviteje doseči cilje njihove igralniške politike (Evropska komisija, 2011).

3 VARSTVO POTROŠNIKOV IN SPLETNE IGRE NA SREČO

Varstvo potrošnikov spada v skupino ciljev varovanja javnega interesa. Kot taki so med drugim po mnenju evropskega sodišča legitimna podlaga za samoregulacijo spletnega igralniškega trga posameznih držav članic. V tem poglavju bom predstavil glavne značilnosti varstva potrošnikov ter relevantno evropsko in slovensko zakonodajo na tem področju.

3.1 Področja varstva potrošnikov

Z vidika čezmejnega ponujanja igralniških storitev so glavna področja, ki zadevajo varstvo potrošnikov (Kovač, 2009, str. 40-41): prevare, pranje denarja, zavajajoče reklame, odvisnost in igranje s strani nepolnoletnih oseb.

3.1.1 Prevare

Prevare so v skladu s pravno-ekonomsko teorijo škodljive, saj po nepotrebnem posredno in neposredno trošijo razpoložljive vire in s tem zmanjšujejo blaginjo. Tako kot vse ostale tudi evropska zakonodaja takšna dejanja prepoveduje, potrošniki pa v okviru Direktive o varstvu potrošnikov pri sklepanju pogodb na daljavo (Direktiva evropskega parlamenta in sveta 97/7/ES o varstvu potrošnikov glede sklepanja pogodb pri prodaji na daljavo, Ur. l. EU št. L 144/19) uživajo tako nacionalno kot evropsko pravno varstvo (Kovač, 2009, str. 40). V nadaljevanju si bomo ogledali nekaj prevar s strani operaterjev ter prevare s strani potrošnikov, ki so po mnenju Jeffa Browna, glavnega razvijalca družbe GFI WebMonitor, podjetja, ki se ukvarja z zaščito ponudnikov spletnih storitev, pogostejše.

Prevare s strani ponudnikov (Kovač, 2009, str. 40):

- spletne strani, ki sprejmejo vplačila in potem ugasnejo ali zavrnejo izplačila,
- zloraba podatkov iz bančnih kartic,
- prodaja osebnih in finančnih podatkov drugim osebam, ki jih potem lahko zlorabijo pri telefonskem marketingu (pošiljanje angl. »spam« pošte),
- manipulacija programske opreme na potrošnikovo škodo in
- vnos virusov in angl. »spy« programov na potrošnikovo škodo med samim igranjem.

Prevare s strani potrošnikov (Brown, 2012, str. 6-7):

- vnos »trojanskih konjev« v sistem ponudnika (tako zlorabo je težko izvesti, ker mora operater računalnika prenesti in naložiti program, ki vsebuje »trojanskega konja«),

- vlamljanje v račune uporabnikov in kraja sredstev (angl. »hacking«),
- goljufanje (npr. sodelovanje dveh ali več igralcev pri poker mizi, kar jim prinese nedovoljeno prednost).

3.1.2 Pranje denarja

Področje pranja denarja je urejeno z evropsko Direktivo o preprečevanju uporabe finančnega sistema za pranje denarja in financiranje terorizma 2005/60/ES, ki je bila izdana 26. oktobra 2005. Ta v prvem odstavku prvega člena od držav članic zahteva, da sta pranje denarja in finančni terorizem prepovedana, v drugem odstavku prvega člena pa kot namerno pranje denarja definira (Direktiva evropskega parlamenta in sveta 2005/60/ES o preprečevanju uporabe finančnega sistema za pranje denarja in financiranje terorizma. Ur. l. EU št. L 309/15.): »a) preoblikovanje ali prenos premoženja, vedoč, da to premoženje izvira iz kaznivega dejanja ali udeležbe v takem dejanju, z namenom utaje ali prikrivanja nezakonitega izvora premoženja ali pomoči osebi, ki je vpletena v storitev tega dejanja, da bi se izognila pravnim posledicam svojega dejanja; (b) utaja ali prikrivanje prave narave, vira, kraja, razpolaganja ali pretoka premoženja ali pa pravic ali lastništva na premoženju, vedoč, da to premoženje izvira iz kaznivega dejanja ali udeležbe pri takem dejanju; (c) pridobitev, lastništvo ali uporaba premoženja, vedoč v času prejema, da to premoženje izvira iz kaznivega dejanja ali udeležbe pri takem dejanju; (d) udeležba, združevanje za izvrševanje, poskus storitve, pomoč, napeljevanje ter omogočanje in svetovanje pri storitvi katerega koli dejanja iz prejšnjih točk.« V drugem členu navaja, na katere pravne osebe se ta direktiva nanaša in to so med drugim tudi igralnice.

3.1.3 Zavajajoče reklame

Potrošnike in sodelujoče na trgu pred zavajajočimi reklamami ščitijo določbe Direktive 84/450/EGS (Ur. l. ES, št. L250/17) dopolnjene z Direktivama 97/55/EC (O J EC no. L290/18) in 2006/114/ES (Ur. l. EU, št. L376/21). Drugi odstavek 2. člena Direktive 2006/114/ES (Ur. l. EU, št. L376/21) zavajajoče reklamiranje definira kot takšnega, ki: *»decives or is likely to deceive the persons to whom it was addressed or whom it reaches; by reason of its deceptive nature is likely to affect their economic behaviour; or for those reasons injures a competitor.«*

3.1.4 Igranje s strani nepolnoletnih oseb

Mladoletne potrošnike v razmerju podjetje – potrošnik ščiti Direktiva 2005/29/ES (Ur. l. EU št. L149/22) o nepoštenih poslovnih praksah. Pred nepoštenimi praksami ščiti potrošnike, ki so ranljivi zaradi svojega mentalnega zdravja ali starosti ter pri katerih lahko njihovo ranljivost ponudnik storitev razumno predvidi. Sicer je starost, pri kateri lahko potrošniki začnejo igrati igre na srečo, del nacionalne pristojnosti in presoje (Kovač, 2009, str. 41).

3.1.5 Odvisnost

Urejanje odvisnosti od iger na srečo je prav tako področje, ki ga države članice urejajo s svojo nacionalno zakonodajo.

3.2 Konkurenčni paradoks

Leta 1957 se je Evropska skupnost s podpisom Evropskega ekonomskega sporazuma (angl. *EEC Treaty*) zavezala k spodbujanju konkurenčnosti na trgu znotraj unije in odpravi visoke stopnje državne regulacije trga, legalnih kartelov in protekcionistične politike. Zasledovala je ekonomsko teorijo, ki rivalstvo med podjetji na trgu definira kot orodje, namenjeno zasledovanju družbeno zaželenih ciljev, kot so ekonomska učinkovitost, ekonomska svoboda in potrošnika blaginja (Monti, 2007, str. 22-25).

V večini držav EU je za opravljanje storitev iger na srečo potrebna ekskluzivna licenca ali lokalna licenca (zaradi strogih in nerazumnih pogojev tujim ponudnikom nedosegljiva), ki pomeni neposredno omejitev konkurence in trgovine, in ki posledično vodi do monopolnega položaja imetnika licence. Takšen monopolni položaj je v ekonomski znanosti škodljiv, saj vodi do zaračunavanja monopolnih rent in posledičnega zmanjševanja družbenega blagostanja (Kovač, 2009, str. 41-42).

Igralniški monopol je ustvarjen umetno s pomočjo zakonske ureditve s strani držav (Hrovatin, 2009, str. 160). Upravičujejo ga z negativnimi eksternalijami, ki izhajajo iz panoge. Ali so ti negativni učinki panoge večji od pozitivnih, je težko ovrednotiti, saj je izračunavanje negativnih posledic (cena zdravljenja problematičnega igralca) in njihovo preračunavanje v denarno vrednost lažje kot pa preračunavanje pozitivnih učinkov, kot sta zadovoljstvo potrošnika in potešitev njegove potrebe po igranju iger na srečo (Kovač, 2009). Raziskave, ki so jih opravili leta 2008 v goriški regiji, kjer je koncentracija igralnic najvišja v Sloveniji, so pokazale, da je delež problematičnih in patoloških igralcev nekje med enim in tremi odstotki (Macur et.al., 2008, str 31). Vse raziskave so usmerjene v preračunavanje stroškov, ki jih ima država s temi tremi odstotki, medtem ko pozitivnih učinkov igralništva, ki jih uživa ostalih sedemindeset nihče ni ovrednotil. Ta pojav ni tak samo pri nas, prevede se ga lahko na celotno Unijo.

Iz ekonomske teorije izhajajo trije sklopi koristi, ki jih prinaša konkurenca (Kovač, 2009, str. 42):

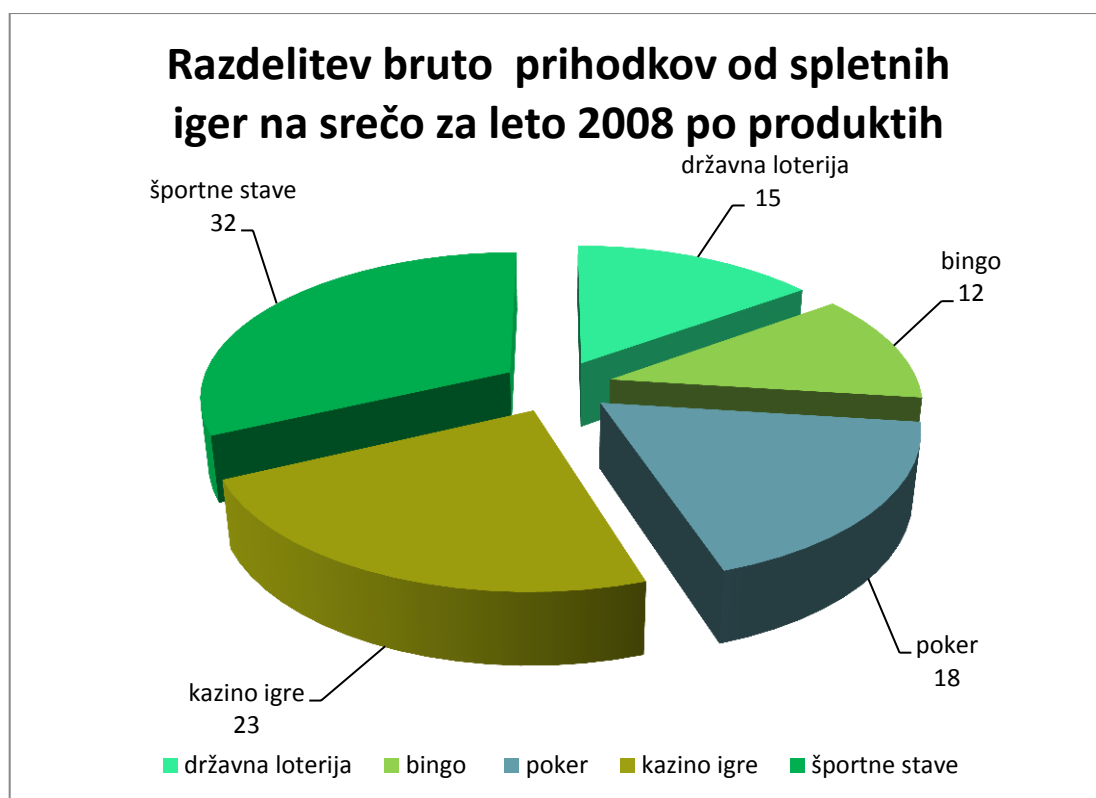
- liberalizacija vodi k nižjim stroškom (povečana produktivna učinkovitost),
- vodi k nižjim cenam (povečana alokacijska učinkovitost) in
- vodi k več inovacijam (povečana dinamična učinkovitost).

Teorija nam ne poda nikakršnega razloga, zakaj ti trije sklopi ne bi bili prisotni tudi pri igralniški industriji. Več o pozitivnih in negativnih učinkih igralništva bo opisano v naslednjem poglavju.

4 EKONOMSKI VIDIK IGER NA SREČO

Spletno igranje je v Evropi v porastu. Po ocenah študije iz leta 2008 je panoga iger na srečo na letni ravni ustvarila prihodke v znesku 75,9 milijarde evrov, delež bruto prihodkov iz naslova spletnih iger na srečo (vrednost stav zmanjšana za znesek izplačil ter vključno z bonusi) pa je znašal preko 6,16 milijarde evrov ali 7,5 % celotnih prihodkov, ustvarjenih z igrami na srečo, ta delež pa naj bi se v naslednjih petih letih podvojil. Gre za hitro rastoč spletni trg, katerega vrednost naj bi se do leta 2013 podvojila (Evropska komisija, 2011). Spletno igranje ponuja uporabnikom različne vrste iger ali produktov. V spodnjem diagramu je prikazana odstotna razdelitev bruto prihodkov iz naslova spletnih iger na srečo za leto 2008 po petih največjih kategorijah (športne stave, kazino igre, poker, državna loterija in bingo).

Slika 1: Razdelitev bruto prihodkov od spletnih iger na srečo za leto 2008 po produktih (v %)

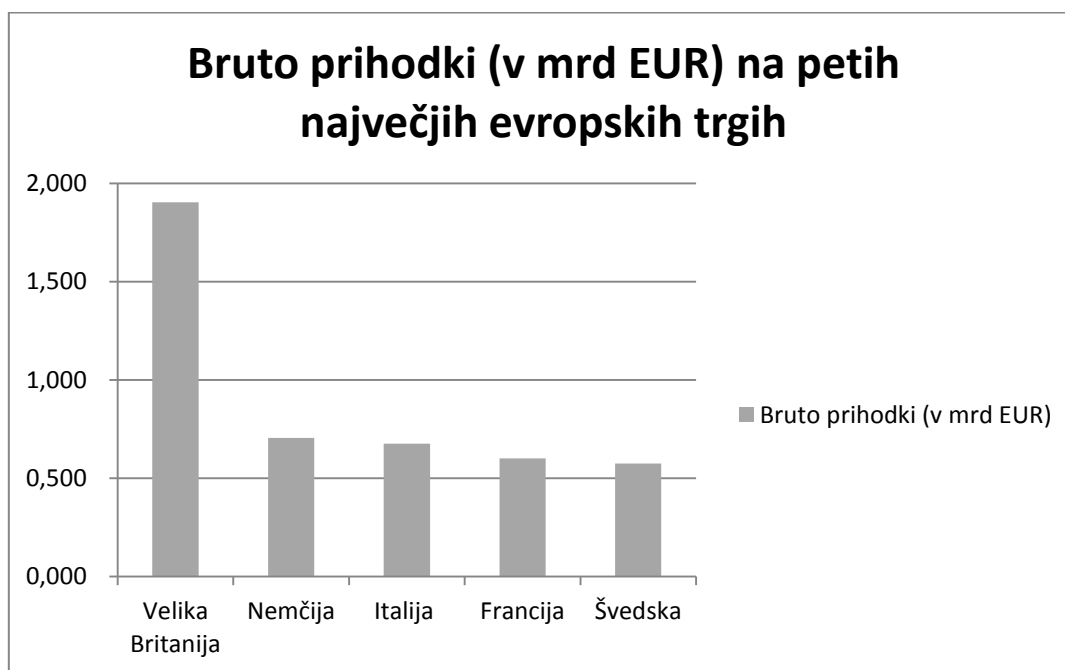

Iz diagrama je razvidno, da največji delež prihodkov prihaja iz naslova športnih stav (32 %), sledijo kazino igre (23 %), spletni poker (18 %), na predzadnjem mestu je državna loterija (15 %) in na zadnjem bingo (12 %).

Nacionalna stopnja potrebe po spletnih igralniških storitvah se med posameznimi članicami Evropske unije razlikuje in je odvisna od različnih faktorjev. Tako ne preseneča dejstvo, da je Velika Britanija trenutno največji trg, upoštevajoč dejstvo, da je celoten trg

e-trgovine dvakrat večji od evropskega povprečja. Zanimivo pa je dejstvo, da so se na seznamu držav, ki imajo največje prihodke od iger na srečo, znašle tudi nekatere države članice, ki so imele ali še vedno imajo strožja regulacijska pravila glede spletnih iger na srečo, kot na primer Italija, Francija, Nemčija in Švica. V naslednjem diagramu so prikazani bruto prihodki od spletnih iger na srečo na petih največjih evropskih trgih za leto 2008 (Evropska komisija, 2011).

Slika 2: Bruto prihodki od iger na srečo na petih največjih evropskih trgih za leto 2008 (v mrd EUR)

Vir: Evropska komisija, *Zelena knjiga o spletnih igrah na srečo na notranjem trgu*, 2011, str. 8.

Graf prikazuje razdelitev letnih bruto prihodkov od iger na srečo za leto 2008 po petih največjih igralniških trgih.

4.1 Pozitivni ekonomski učinki igralništva

Ko govorimo o pozitivnih učinkih igralništva ne moremo mimo koristi (angl. *utility*), ki jo igralec dobi z igranjem iger na srečo. Glavna korist je zadovoljitev potrebe, ki jo igralec ima (Hurt, 2006, str. 385-387). Raziskava, ki so jo leta 1999 izvedli v Veliki Britaniji, je pokazala, da naj bi letne koristi angleških potrošnikov iz naslova igranja iger na srečo znašale okoli 800 milijonov evrov (Farrell & Walker, 1999, str. 99-102).

Spregledati ne gre niti potencialnih prihodkov države v obliki davkov iz naslova spletnih iger na srečo. Kot primer lahko vzamemo Otok Man, kjer so se spremembam v tehnologiji in igralniški industriji prilagodili in ustvarili nekakšno oazo za podjetja, ki nudijo spletne igralniške storitve. V zameno v državno blagajno letno plačujejo davke. Samo v letu 2009 je znesek davkov iz naslova spletnega igralništva dosegel 11,2 milijona britanskih funtov

(Isle of Man Internet Gambling Business Growing Stronger, 2012), v prihodnjih letih pa naj bi se podvojil.

Še en pokazatelj spretne strategije razvoja Otoka Man so delovna mesta, ki so generirana s pomočjo igralniške industrije. V letu 2009, ko je večina sveta začejala svoj boj s svetovno recesijo so na Otoku Man, so znotraj spletnega igralniškega sektorja zabeležili 18 odstotno rast delovnih mest, ki je v letu 2010 poskočila še za naslednjih 20 odstotkov (Isle of Man Internet Gambling Business Growing Stronger, 2012). Torej lahko rečemo, da igralniška industrija na Otoku Man pomaga zviševati standard življenja za prebivalce otoka.

4.2 Negativni ekonomski učinki igralništva

Negativnim učinkom oziroma negativnim eksternalijam igralništva, še posebej spletnega, je v literaturi namenjenega veliko več prostora. Negativne učinke strokovna literatura poimenuje tudi družbeni stroški igralništva. Te lahko razdelimo v štiri skupine (Macur et. al., 2008, str. 77-97):

- osebni finančni propadi,
- stroški kriminala,
- stroški razdora družin in
- stroški zdravljenja.

Negativne eksternalije, ki izhajajo iz igralniških storitev, se navezujejo na populacijo igralcev, ki ima probleme z zasvojenostjo od iger na srečo. Ta delež je po nekaterih podatkih majhen in se giblje med enim in tremi odstotki igralcev iger na srečo (Macur et. al., 2008, str. 77-97).

4.3 Prohibicija spletnega igralništva z ekonomskega vidika

Prepoved spletnega igralništva bi državo in ljudi v popolnem svetu rešila pred negativnimi posledicami, ki izhajajo iz dejavnosti. A dejstvo je, da ne živimo v popolnem svetu in ljudje zaradi prepovedi ne bi prenehali igrati. Prohibicija je nesmiselna iz več razlogov, med drugim (Evans & Hence, 1998, str. 176-184):

- spodbuja ilegalno igralništvo,
- uveljavljanje prepovedi je pogosto ohlapno,
- ne doseže namenjenih ciljev,
- za prepovedjo stojijo ljudje z določenimi interesi.

Gledano z ekonomskega vidika se ta nikakor ne splača, saj je omejevanje interneta skoraj nemogoča naloga, ki pa jo operaterji zelo neradi počnejo. Tudi kadar se odločijo izpolnjevati te ukrepe, se večinoma izkažejo za neučinkovite, saj vedno obstajajo načini,

kako lahko uporabnik obide njihove blokade. Investiranje v tako brezkupno početje je nesmiselno in ekonomsko neučinkovito

5 STANJE V SLOVENIJI

Igre na srečo so v Sloveniji regulirane na podlagi Zakona o igrah na srečo, ki je bil sprejet dne 19. 5. 1995, sledile pa so še novele zakona v letih 2001, 2003 in 2010.

Zakon v drugem členu igre na srečo definira kot igre, pri katerih imajo udeleženci za plačilo določenega zneska enake možnosti zadeti dobitke, izid igre pa je izključno ali pretežno odvisen od naključja ali kakšnega negotovega dogodka. Sicer se igre delijo na klasične in posebne igre na srečo.

Med klasične spadajo:

- številčne loterije,
- loterije s trenutno znanim dobitkom,
- kviz loterije, tombole, lota,
- športne napovedi,
- športne stave,
- srečelovi,
- druge podobne igre.

Med posebne spadajo:

- igre, ki jih igralci igrajo drug proti drugemu (chemin de fer, poker),
- igre s kroglico (francoska ruleta, ameriška ruleta, boulle),
- igre z igralnimi kartami, ki se igrajo proti igralnici (black jack, punto banco, mini punto, caribbean poker, 30/40, red dog),
- igre s kockami (craps, tai sai),
- igre na igralnih panojih (bingo, keno, big wheel, toto),
- igre na igralnih avtomatih, ki jih igralci igrajo proti igralnemu avtomatu,
- stave.

Pogoji in načini izvajanja spletnih iger na srečo so definirani v 3.a členu, ki je bil sprejet na podlagi Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o igrah na srečo (Ur. l. RS, št. 10/2010). Ta določa, da igre na srečo po internetu oziroma drugih telekomunikacijskih sredstvih (v nadaljnjem besedilu: spletne igre na srečo) lahko prirejajo le gospodarske družbe, ki imajo koncesijo za trajno prirejanje klasičnih iger na srečo ali koncesijo za prirejanje posebnih iger na srečo v igralnicah, in sicer le tisto spletno igro na srečo, ki se določi v koncesijski pogodbi, ki jo skleneta koncesionar in minister, pristojen za finance. V drugem odstavku pa določa še, da morajo gospodarske družbe iz prejšnjega odstavka informacijski sistem, na katerem prirejajo spletne igre na srečo, povezati v informacijski

sistem Urada Republike Slovenije za nadzor prirejanja iger na srečo (v nadaljnjem besedilu: nadzorni organ) in mu zagotoviti bralni dostop do aplikacij, podatkov in sistemskih zapisov.

5.1 Skladnost slovenske zakonodaje na področju spletnih iger na srečo s pravom Evropske unije

Slovenska sodišča do danes še niso obravnavala primera, povezanega s spletnim igralništvom, zato je težko opredeliti, do kakšne mere je naša zakonodaja usklajena z zakonodajo EU. To se lahko kaj kmalu spremeni, saj je odvetniška pisarna Čeferin v imenu stranke bet-at-home.com poslala pritožbo evropski komisiji proti slovenskim predpisom o igrah na srečo. Sloveniji očitajo onemogočanje vstopa na trg tujim ponudnikom. Za pridobitev spletnega dovoljenja zahteva slovenska država obstoječe igralniško dovoljenje, slovensko lastniško strukturo (d. d.) in sedež podjetja v državi. Te zahteve so za zasebne tuje ponudnike neizvedljive ter niso v skladu z veljavno evropsko zakonodajo o prostem pretoku blaga in storitev ter o ustanavljanju podjetij (Slovenski zakon o igrah na srečo krši evropsko zakonodajo, 2012).

Skozi pregled sodne prakse evropskega sodišča lahko ugotovimo, da je slovenska zakonodaja na področju igralništva neustrezna oz. v direktnem konfliktu z odločitvami, ki jih je do sedaj podalo evropsko sodišče. Problematici sta vsaj dve področji zakona o igrah na srečo (Delić, 2010, str. 51-57):

- koncesijski sistem,
- določbe o pravnoorganizacijski obliki in sedežu subjektov pri pravici do ustanavljanja.

5.1.1 Koncesijski sistem

Podeljevanje koncesije za prirejanje iger na srečo je sredstvo, s katerim si država pomaga pri izpolnjevanju zastavljenih ciljev in interesov pri razvoju te panoge. Evropsko sodišče dovoljuje uporabo tega mehanizma, če je le ta uporaben dosledno, transparentno in nediskriminatorno. Problem slovenske zakonodaje je, da favorizira že obstoječe imetnike koncesij in jim omogoča avtomatsko podaljšanje koncesije potem, ko to enkrat že pridobijo. Koncesije prav tako niso dostopne vsem evropskim ponudnikom, temveč le državnim igralnicam in prirediteljem klasičnih iger na srečo. Koncesije se podaljšujejo brez javnega razpisa, kar je v popolnem nasprotju z 49. in 56. členom Pogodbe o Evropski skupnosti in pomeni kršitev načela transparentnosti in publicitete (Delić, 2010, str. 51-57).

5.1.2 Pravnoorganizacijska oblika in sedež subjektov

Slovenija, tako kot še marsikatera druga članica, v svoji zakonodaji od poslovnih subjektov zahteva posebno pravnoorganizacijsko obliko za prirejanje iger na srečo. Sodišče je v sodbi Zenatti odločilo, da pogoj, po katerem morajo poslovni subjekti, ki želijo upravljati

igralnice, imeti točno določeno pravno obliko (na primer d. d.), pomeni omejitev svobode opravljanja storitev (Delić, 2010, str. 51-57).

SKLEP

Človeška narava poganja igralniško industrijo že tisoče let. Na srečo se je igralo, preden so obstajali prvi saloni, kazini in spletne igralnice. Igralo se je v obdobjih prohibicije in igralo se bo še kar lep čas, ne glede na moralni vidik dejavnosti. Dejstvo je, da niti prepoved niti »status quo« nista primerni rešitvi. Z napredkom tehnologije je s svetlobno hitrostjo napredovala tudi panoga, medtem ko je zakonodajna oblast zaspala in tudi sama prispevala k razširitvi črnega trga, ki je škodljiv za blaginjo posameznikov in skupnosti.

V diplomskem delu sem želel analizirati trg spletnega igralništva in ugotoviti, kakšen je pogled Evropske unije na nastalo situacijo. Evropa se bo morala odločiti, kakšno pot ubrati in kako regulirati nastalo situacijo. Vprašanje je, ali je res pravi način dopuščati posameznim državam članicam regulacijo te panoge. Suverenost države je potrebno ohraniti pri sami odločitvi o dovoljevanju igralništva, ne pa pri tem, pri kom posamezna država dovoli državljanom igrati. Smisel Evropske unije je zagotavljanje prostega pretoka blaga in storitev in spletno igralništvo ni nič drugega kot to. Tovrstno omejevanje izbire ne sodi v duh Evropske unije.

Zaščita potrošnikov je glavni predmet debate tako na evropski kot nacionalni ravni. Zaradi tehnološkega napredka je potrošnika nemogoče zaščititi pred ponudbo, ki je prisotna na trgu, in skupna ureditev pravne podlage za dejavnost je vse bolj nuja kot želja. Omejevanje ponudbe je eden od načinov zaščite potrošnika, ni pa edini. Zaščita potrošnika in preprečevanje prevar sta z ekonomskega vidika dobrodošla, vendar pa se v boju proti prevaram omejevanje ponudbe ne izkaže kot najbolj učinkovito. Evropa trenutno poizkuša urediti skupni zakonodajni okvir za panogo, a usklajevanje z državami članicami, ki ščitijo svoje lastne interese in se bojijo liberaliziranega trga ter konkurence na področju in posledičnega odtekanja proračunskega denarja, se je izkazalo za zamuden proces.

Slovenska zakonodaja na tem področju se je izkazala za pomanjkljivo in v nasprotju s prakso sodišča evropskih skupnosti. Zatiskanje oči pred napredkom ni rešitev in Slovenija bo morala področje spletnega igralništva pravno urediti na način, ki je v skladu z načeli Evropske unije. S pravo strategijo se pri nas panoga lahko razvije v potrošniku varno in za državo donosno dejavnost. Liberalizacija panoge bi nam prinesla razširjeno in privlačnejšo ponudbo za potrošnika, ureditev zakonodaje za tuje ponudnike pa tudi svež kapital, ki ga država v teh časih nujno potrebuje.

LITERATURA IN VIRI

1. Brown, J. (2012). Cyber Thieves in Online Casinos: Applying Real-World Laws to Virtual Acts. *Cybercrime Review*, (2012), 1-18.
2. Cheng, P. (2011). Call a spade a spade: Barriers to harmonization and conflicting messages in european union internet gambling policy. *Brooklyn Journal of International Law*, 36(2), 693–716.
3. Conon, J. (2009). Aces and Eights: Why the unlawful internet gambling enforcement act resides in »dead man s« land in attempting to further curb online gambling and why expanded criminalization is preferable to legalization. *The journal of criminal law & criminology*, 99(4), 1157–1193.
4. *Consolidated version of the treaty on the functioning of the European Union*. Najdeno 5. julija 2011 na spletnem naslovu <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:EN:PDF>
5. Delić, T. (2010). *Pravni vidiki spletnega igralništva v EU in v Sloveniji* (diplomsko delo). Maribor: Pravna Fakulteta.
6. Direktiva sveta o približevanju zakonov in drugih predpisov držav članic o zavajajočem oglaševanju 84/450/EGS. *Uradni list ES* št. L 250/17.
7. Direktiva evropskega parlamenta in sveta 97/7/ES o varstvu potrošnikov glede sklepanja pogodb pri prodaji na daljavo. *Uradni list EU* št. L 144/19.
8. Direktiva evropskega parlamenta in sveta 2005/29/ES o nepoštenih poslovnih praksah podjetij v razmerju do potrošnikov na notranjem trgu ter o spremembi Direktive Sveta 84/450/EGS, direktiv Evropskega parlamenta in Sveta 97/7/ES, 98/27/ES in 2002/65/ES ter Uredbe (ES) št. 2006/2004 Evropskega parlamenta in Sveta (Direktiva o nepoštenih poslovnih praksah). *Uradni list EU* št. L 149/22.
9. Direktiva evropskega parlamenta in sveta 2005/60/ES o preprečevanju uporabe finančnega sistema za pranje denarja in financiranje terorizma. *Uradni list EU* št. L 309/15.
10. Direktiva evropskega parlamenta in sveta 2006/114/ES o zavajajočem in primerjalnem oglaševanju. *Uradni list EU* št. L 376/21.
11. Directive 97/55/EC of European Parliament and of the Council amending Directive 84/450/EEC concerning misleading advertising so as to include comparative advertising. *Official Journal of EC* no. L 290/18.

12. Evans, R., & Hance, M. (1998). *Legalized Gambling For and Against* (1. natis). United States of America: Carus Publishing Company.
13. Evropska komisija (2011). *Zelena knjiga o spletnih igrah na srečo na notranjem trgu*. Najdeno 13. aprila 2012 na spletnem naslovu <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0128:FIN:SL:PDF>
14. Farrell, L., & Walker, I. (1999). The welfare effects of lotto: evidence from the UK. *Journal of Public Economics*, 72, 99–120.
15. *The Free Trade And Processing Zone Act*. Najdeno 15. aprila 2012 na spletnem naslovu <http://www.laws.gov.ag/acts/1994/a1994-12.pdf>
16. *History of online casinos*. Najdeno 6. junija 2011 na spletnem naslovu: <http://www.thegameoftheirlives.com/onlinecasino.php>
17. Hörnle, J. (2010). *Online Gambling in the European Union: a Tug of War without a Winner?*. London: Queen Mary University of London.
18. Hrovatin, N. (2009). *Temelji Mikroekonomije* (1. natis). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
19. Hurt, C. (2006). Regulating public morals and private markets online securities trading, internet gambling and the speculation paradox. *Boston University Law Review*, 86, 371–440.
20. *Interactive gambling moratorium act*. Najdeno 20. aprila 2012 na spletnem naslovu, http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/num_act/iga2000326/
21. *Internet Gambling Prohibition act*. Najdeno 20. aprila 2012 na spletnem naslovu <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?c106:1:./temp/~c1066WdyRV::>
22. *Isle of Man Internet Gambling Business Growing Stronger*. Najdeno 17. novembra 2012 na spletnem naslovu: <http://www.online-casinos.com/news/news069770.asp>
23. Kaburakis, A., & Rodenberg, R. (2012). Odds: Gambling, Law and Strategy in the European Union. *Business Law International*, 13(1), 63–96.
24. Kovač, M. (2009). Spletne igre na srečo in ureditev varstva potrošnikov v EU. V B. Kežmah & U. Kežmah (ur.), *Informatika in pravo: zbornik vabljenih predavanj pete konference* (str. 34-46). Maribor: CEPRIS.
25. Litter, A., & Fijnaut, C. (2007). *The Regulation of Gambeling: European and National Perspectives*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

26. Macur, M., Makarovič, M., Rončević, B., Vehovar, U., & Zorec, K. (2008) *Družbeni stroški igralnštva v Sloveninji*. Nova Gorica: Fakulteta za uporabne družbene študije.
27. Monti, G. (2007). *EC Competition Law*. London: School of Economics and Political Science, Cambridge University Press.
28. Prečiščena različica pogodbe o evropski skupnosti (PES). *Uradni list EU* št. C 321 E/39. Najdeno 29. januarja 2013 na spletni strani <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:SL:pdf>
29. *Pristojnosti*. Najdeno 5. julija 2011 na spletnem naslovu <http://www.evropa.gov.si/si/pristojnosti/>
30. Richtel, M. (2011). U.S. Cracks Down on Online Gambling. Najdeno 7. junija 2011 na spletnem naslovu http://www.nytimes.com/2011/04/16/technology/16poker.html?_r=1&ref=gamblig
31. *Slovenski zakon o igrah na srečo krši evropsko zakonodajo*. Najdeno 12. septembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.o-sta.com/msg.php?id=9516>
32. Zakon o igrah na srečo (ZIS-C). *Uradni list RS* št. 27/1995, 35/1997 Skl.US: U-I-140/97 (43/1997 popr.), 22/2000, 22/2000, 22/2000, 85/2001, 54/2002 Odl.US: U-I-50/00-18, 101/2003, 134/2003-UPB1, 19/2004 Odl.US: U-I-245/01-6, 132/2004 Odl.US: U-I-3/02-25, 10/2010, 106/2010, 14/2011-UPB3, 108/2012.
33. *What Does The Online Gambling Market(s) In The EU Look Like?*. Najdeno 6. decembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201106/20110615ATT21465/20110615ATT21465EN.pdf>